

VRTNAR.

List s podobami za šolsko vrtnarstvo, vrtnarstvo sploh
in za sadjarstvo.

Št. 2. V Ljubljani, 31. januarja 1890. Letnik III.

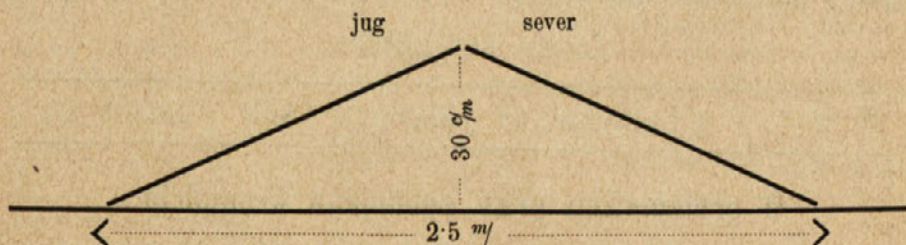
O pridelovanju prav zgodnjega krompirja.

Prav zgodnjemu krompirju je vedno lepa cena, in kmetovalci, kateri ga pridelavajo, vedo dobro, zakaj. Vrli Štandrežani pri Gorici nam bodo gotovo radi pritrdili, da je to res, kajti koliko njih zgodnjega krompirja se za lep denar po železnici v Trst, na Dunaj, v Prago i. t. d. izvaža? Gotovo na tisoče centov vsako leto, in le železi bi bilo, da bi tudi po drugih krajih našega gorkega Primorja ter tudi v Vipavski dolini pridelovali zgodnji krompir. Prvi pogoj pridelovanju zgodnjega krompirja je primerno podnebje; to mora biti gorko, da rašče zgodaj obuja; — drugi je, da je prave in zgodnje vrste semenski krompir; — in tretji je umno obdelovanje. Prvi pogoj izpolnjujeta Primorsko in Vipava po svojem milem podnebju; kar se drugega tiče, ne dvomimo, da nimajo na pr. Štandrežani prave zgodnje vrste krompirja, vender bi svetovali, da bi si eden ali drugi pridobil še kakih tujih zgodnjih vrst, kakeršnih imamo dandanes vse polno, ter jih poskusil. Ali ni morda prav verjetno, da bi se lahko še zgodnejša in vrhu tega tudi boljša vrsta od navadne iztaknila? Take vrste je torej treba, naj bode tudi nekoliko draga, saj je to le v prvem letu, ko semena kupimo, v sledečih ga pa že doma pridelujemo. Za seme ni treba ravno dosti krompirja kupiti, kajti po nekem načinu ga lahko že v prvem letu iz enega samega funta pridelamo tudi en cent, in ta način je naslednji: Krompir vsadimo po navadi. Proti koncu aprila, ali pa sredi maja porežemo krompirju, prav za prav krompirjevici, to je zelišču, ne še votle postale vršičke, iz katerih se, prav kakor pri cveticah, narede potikovalci ali cimice. Cimice potaknemo v močno peščeno zemljo le po mlačnih, gorkih lehah ter jih pazljivo obsenčujemo in zalivamo V treh do štirih tednih se že tako dobro zakoreničijo, da jih lahko kakor druge rastline, na pr. zelje, presadimo na plano. Ako nove rastline pridno zalivamo, okopavamo in osipamo, dobimo lahko od njih takoj prvo leto od vsake po 5—6 prav lepih, debelih krompirjev.

Umno, pravilno obdelovanje je tretji pogoj. Tudi o tem ne dvomimo, da Štandrežani pravilno ravnaajo. Vender hočemo tu ob kratkem razložiti, kako krompir po dveh načinih obdelujmo, ali bolje rečeno, pridelujmo. Mogoče, da ta dva načina nista še prav znana. Prvi način je sledeči: Izvolijo se proti jugu viseče, in proti vetrom zavarovane lehe; koder jih ni, kakor na pr. po ravninah, napravijo se umetno in sicer tako, kakor kaže pridejana podoba 6.

Južna stran zasadi se s krompirjem, severna morda s salato i. t. d. Krompir, katerega mislimo saditi, znesimo koncem januarja ali ob začetku februarja na kako veliko lončeno peč, na pr. na tako, v kateri se kruh peče, sploh na kak prav gorak prostor, da se mu kalje obudi in da ob enem tudi nekoliko zvene. Tisti gomolji, kateri ne kalijo in ne venejo, niso za saditev. Konec februarja ali

ob začetku marcija vsadimo krompir v lončke ali pa v zabožčke ter jih pod šipe in okna po gorkih lehah zložimo, da požene. Kakor hitro postanejo poganjki kakih 8 $\frac{c}{m}$ dolgi, presadimo krompir pazljivo s krepicami vred na južno stran leh, in sicer tako globoko, da komaj poganjki nekoliko iz zemlje gledajo. Poganjke potem okoli in okoli obsujemo z gnojem. Ako nastane hud mraz, pokrijemo lahko lehe s slamo.

Podoba 6.

Tako pridelovan krompir dozori prav gotovo od srede maja do polovice junija, če ne že poprej. Drug način, po katerem ravnaajo posebno okoli Berolina, je ta le: Zadnje dni februarja ali prve marelja vloži se zgodnja vrsta krompirja v vlažen pesek, to pa v gorkem prostori, najbolje v kakem kotu kurjene izbe i. t. d. Kakor hitro proti koncu marelja ali ob pričetku aprila dobro požene, presadi se s poganjki vred pazljivo na stalno mesto, kjer se potem čisto navadno obdeluje. Ako tudi poganjki enkrat pomrznejo, nič ne de, v kratkem vzrastejo drugi. Ob pričetku je pa vsekakor dobro, poganjke z nekoliko s slamnim gnojem obložiti.

Ali naj rode novo vsajena drevesa v prvem letu?

Določen odgovor na to vprašanje dati je zato težavno, ker se je ozirati na starost, na ukoreninjenje, na podlogo, na obliko, na čas saditve in na kakovost zemlje. V obče je to vprašanje zanikati. Kakor hitro misliš, da presajeno drevo ne bo de krepko pogvalo, pa mu ne smeš dati roditi; to velja posebno za hruške na divji podlogi. Izkušeno je, da se to drevje nerajše prime nego drevje na kutni. Staremu in močnejšemu drevju tudi ne daj roditi prvo leto po presaditvi, ker ni še proti nadzemeljskim delom svojim dovolj krepko, da bi novih korenin delalo. Kadar je bilo drevo vsajeno zgodaj v dobro, rodno zemljo, kadar so mu podzemeljski deli v ravnotežji z nadzemeljskimi, kadar je zdravo in krepko, tedaj ne škodi nič, ako daš zoreti nekaterim plodom, to je, na vsaki veji največ po dvema. Ako zapaziš pozneje, da drevo ni naredilo poganjkov, pa odstrani vse plodove. Če sadjarju sploh nič ni do prvih plodov in tudi radoveden ni, onda je bolje, da ne da roditi novo vsajenemu drevesu, ker rod vedno slabi, in drevo požene prihodnje leto tem slabše, kolikor več je rodilo. Ako ne mislimo drevju pustiti roditi, zatremo mu uže cvetje. Tudi cvetje porabi za razvoj obilo redilnih snovi, katere lahko prihraniš za lesno rast. Priporočeno je torej le one cvetne pope puščati, ki podaljšujejo rodne mladike. Ako pa vender želiš dobiti nekaj plodov, pa pusti le toliko cvetnih popov, kolikor želiš plodov. Če ima drevo posamezne nadzemeljske dele, ki so v razmerji z drugimi premočnimi, naj prej le ti rodijo.

N. Gaucher.

Nova trta „*cissus mexicana*“.

V kmetijstvu objavljajo dan za dnevom polno novot, katere imajo včasih vrednost, včasih pa nobene. V zadnjem času govore veliko o novi trti „*cissus mexicana*“. Ali je kaj na njej, o tem ne moremo še izreči mnenja, vendar hočemo bralcem našim povedati vsaj toliko, kolikor je nam znano, ter tiste, ki imajo priliko, pozvati, da naredijo poskušnje. Te poskušnje pa so bolj vrtnarske, zato priobčujemo ta članek v tem listu.

Dunajski vrtnar Rosenthal je dobil o tej novi trti to le poročilo: Iz gozdov provincije Sinalve v Mehiki dobili smo gomoljev in semena nove trte, katera bode naredila v vinarstvu mal prevrat, ako je res vse, kar trdijo o njej. Ob pričetku junija meseca požene precej velik gomolj mnogo poganjkov, ki kaj bujno in hitro rasto ter se ovijajo po drevju, skalovji in drugih rastlinah, katere včasih kar zamori. Uže septembra meseca zore jagode, ter so grozdi oktobra meseca tudi po senčnatih legah zreli. Gomolj ima obliko roke, širi se celo med skalovjem ter pre-

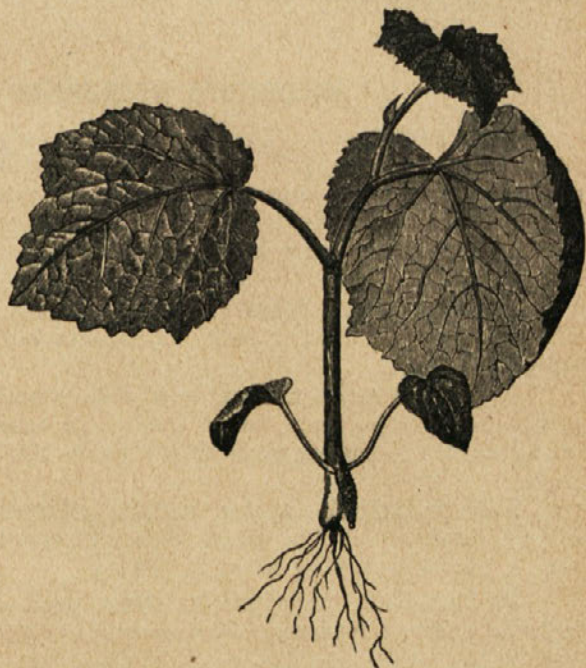
bije skozi osem mesecev največo sušo, potem pa požene in v štirih mesecih rodi brez vsake oskrbe najlepše grozdje. Konec oktobra odpade listje, ki je listju naših trt zelo podobno, kmalu potem odpadejo tudi poganjki, ki se odsuše doli do gomolja.

Jagode so velike, rdeče ali bele, največkrat rdeče, sladke, in prebivalci gori omenjene provincije delajo iz njih vino, jesih, najbolj pa vkuhavino (kompot) z imenom „uvata“. Okus je muškatast. Poročevalec iz Mehike, neki Lah, vzklika: „Zakaj ne bi ta krasna rastlina mogla rasti na Laškem, koder bi jo laško solnce bolje ogrevalo in zorilo lepše grozdje nego po mehikanskih gorskih gozdih, po katerih solnce komaj vidi, a vendar dozoreva!“

Ker se gomolj z listjem, ki se ospe z rastline, pokrije in tako kljubuje osemmesečni suši, zato se je nadejati, da se ohrani tudi v našem podnebj, če le skrbimo, da zemlja preveč ne zmerzne. „*Cissus mexicana*“ je zadovoljna s toploto in mokroto renskih krajev, da ji dozori grozdje. Režnje ni nobene, glede zemlje je skromna, in najljubša so ji skalnata tla.

Rosenthal je vzgojil iz semena nekatere rastline, katerih eno kaže podoba 7. Mlado listje je bekasto-kosmat, a postane pozneje gladko in svetlo. Seme je še enkrat tako debelo kakor od naše trte ter leži v zemlji eno leto, predno kali.

Glede gomoljev priporoča Rosenthal to le vzgojo: Vsadi gomolje v lonce, in sicer tako, da jim vrhovi z očesi gledajo za kaka 2 $\frac{1}{2}$ m iz zemlje. Ob pričetku

Podoba 7.

malo prilivaj, pozneje, ko rastline poganjajo, pa obitneje. Toplote bodi povprečno 15 ° R. dotlej, ko jih na plano presadiš, kar stori sredi maja meseca, t. j. kadar se ni več bati ponočnega mraza.

Rosenthal v Albernu pri Dunaji prodaja 10 zrn semena po 50 kr., 100 pa po 3 gld., gomolje najlepše po 2 gld., drobnejše po 1 gld, 50 kr. Seme in gomolje je prišlo naravnost iz Mehike.

Našim Vipavcem in sploh Primorcem priporočamo, da kedo izmed njih naredi poskušnjo s to novo trto in da nam sporoči ob uspehu.

Raznotere vrtnarske reči.

Svež kurjak je najboljše sredstvo, da se tvarine, katere se počasi zgrejejo, hitro vnamejo in zgrejejo. S kurjakom lahko narediš sposobno za gnojno gredo tudi mokro listje, pleve, žaganje itd. Kurjaka ni treba ravno veliko vzeti, le dobro ga je pomešati med druge tvarine.

Ako po zimi, kadar zmrzuje, vliješ v mišje luknje na vrtu vode, zamerzne voda, in miši se poduše.

Kdor hoče imeti dobre in zgodnje zelene, čas je, da jo seje. Ako ni solnčne grede ob kaki južni steni, naj seme vzkali v kaki posodi, napolnjeni s peskom.

Konec januarija meseca, če je sneg skopnel in je zemlja tala, prekoplji zemljo okrog dreves, ker s tem jo zrahljaš, da more zrak do nje in do korenin, umoriš pa, kar je posebno važno, ličinke raznih škodljivcev, ki leže zapredene v zemlji.

Kdor je ljubitelj lepotne rastline pelargonije, njemu je prišel čas, da jo začne razmnoževati. V ta namen nareži potikovalcev in vsadi jih v lonce, napolnjene s kompostno zemljo, ilovico in peskom.

Da kamelijam ne odpadejo ovetni popi, poprši jih prav fino z vodo, kajti one zahtevajo vode ne le skozi korenine, ampak tudi skozi listje.

Bolne rastline po loncih. Če se začno rastline po cvetličnih loncih osipati, so bolehe. To pa zato, ker so pokvarile se lasnate koreninice, in sicer vsled prepičle hrane, prevelike mokrote, velike vročine, hudega mraza ali vsled česa drugega. Navadno priličejo ob takih slučajih rastlini prav obilo gnojne vode. To je pa ravno slabo. Ako je kaka rastlina medla in kaže, da je bolna, naj se prst skoraj popolnoma posuši, potem pa vzemi rastline s prstjo vred iz lonca, odkruši zunanjo prst od kepe in vsadi rastlino v nov lonec ali pa v starega, katerega pa moraš dobro izprati. V lonec deni sveže prsti. Nove prsti bodi okoli kepe le za kaka dva prsta na debelo, zato izberi primerno velik lonec. Kadar si uže presadil, prilij dobro, a potem ne prilivaj poprej, dokler ni rastlina pričela rasti, ali pa dokler se prst ni popolnoma posušila.

Ne preganjajte netopirjev! Netopir je po podobi svoji grd, in zato ga ljudje, ki ne vedo, da je ena najkoristnejših živali, pobijajo — kmetijstvu v veliko škodo. Netopir je mosojedna žival in se živi ob gosenicak, metuljih, hroščih, posebno navadnih, katerih po noči išče in jih žre. Po izkušnjah je dokazano, da en sam netopir eno samo noč več 100 hroščev polovi. Če preganjamo netopirje, pač je očitno, da preganjamo najboljše varuhe kmetijstva in vrtnarstva. Dolžnost umnega gospodarja bi torej, le bila varovati to dobrotljivo živalco in izkušati, da se pomnoži!